ul I. No. 10 Decemvrie 1929

„UTOPIA"

CUPRINSUL:

TIP. „CARTEA ROMÂNEASCĂ S. A.", CLUJ.

EXEMPLARUL: Lei 20—

„UTOPIA"

REVISTĂ DE CULTURĂ GENERALĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

CLUJ, STR. COGĂLNICEANU 9

Apare la începutul fiecărei luni, cuprinzând chestiuni din domeniul științei și filosofiei sociale

ABONAMENTUL:

Pentru particulari . . . . Lei 200 anual

Pentru Instituții, și Autorități „ 500 „

Redacția și Administrația

revistei **„Utopia"**

urează tuturor cititorilor și abonaților săi

Serbători vesele și An nou fericit!

„UTOPIA"

ANUL I. No. 10 DECEMVRIE 1929

Pe pământ pace...

„Mărire întru cei de sus pe pământ pace şi între oameni bună învoire"!...

Ce adânc înţeles străbate peste veacurile apuse în negura de vremuri din cuvintele ce au fost trimise oamenilor odată cu naşterea Celui venit pe pământ pentru isbăvirea lor!...

In fiecare an cuvintele de mai sus sunt rostite în bisericile creştine cu evlavie şi cu nădejdea miraculoasă şi mereu renăscândă a unei viitoare buneînvoiri între oameni.

Cel ce a făcut să bată la fel inimile mulţimilor, Cel ce a dat şi transmis peste veacuri şi veacuri puterea credinţei, Cel care a fost bun, milostiv şi înţelegător pentru toate neajunsurile şi suferinţa omenească, de atunci în fiecare an se naşte, făcând să coboare în suflete nădejdea sfântă a păcii.

Stăpân al sufletelor, ce minunată este opera Ta!... Tu călăuzeşti sbuciumul nostru şi cu fiecare desamăgire, cu fiecare suferinţă, faci să sporească şi să birue anii şi veacurile puterea noastră, şi năzuinţa noastră mereu spre alt, „mai bine".

Şi nu ţinta, dar — în micimea şi neputinţa noastră — nici acest minunat isvor de continuă speranţă şi energie, care ne duce spre ea, nu-l vom putea preţui îndeajuns.

Vremelnice şi nedrepte sunt întocmirile noastre şi sbuciumul şi munca noastră fără binecuvântarea Ta, zadarnice vor fi. Cei umiliţi şi pentru care nu există dreptate, tot dela Tine aşteaptă mântuirea şi pentru toţi numai Tu poţi înfăptui pacea sufletelor noastre şi bunaînvoire între oameni. Pentru ele înălţăm ruga noastră!...

Utopia.

O enigmă socială: evreii români și țărănismul

Pentru intelectualii evrei

Stăteam la masa mea de lucru, când un energic sunet al telefonului mă făcu să tresar. O voce necunoscută mă întrebă dacă eu sunt autorul unei scrieri, întitulată: „Din țara măgarilor“, și dacă mai am vre-un exemplar. Am răspuns, cu vădită sfială, că această scriere este epuizată de mult. „Dar, adăogaiu după aceea, ce fantazie v'a venit să vă interesați de o scriere din alte vremuri“? La aceasta necunoscutul îmi dădu următorul surprinzător răspuns: „Cel ce vă vorbește este un pârlit de evreu, care ar vrea să spună neamului său cam aceleaș lucruri, pe care le-ați spus d-voastră altădată românilor; cred că lucrarea, de care vă întreb, mi-ar fi de folos“.

L'am rugat să treacă pela mine, dar n'a venit. De asemenea nu știu dacă scrierea, prin care vroia să se măsoare cu coreligionarii săi, a mai apărut. Dar această întâmplare mi-a dat prilej de reflexii melancolice.

Iată, îmi ziceam eu, un scriitor fericit. El va putea să spună evreilor adevăruri oricât de usturătoare, și totuș nu va putea fi întâmpinat cu epitetul degradant de antisemit, căci — el însuș e evreu. In ce mă privește, nimic nu mi-i mai strein, ca antisemitismul. Mai mult încă: în cercetările mele sociologice am cercat să dovedesc, că antisemitismul este un fenomen istoric, care apare la toate popoarele în faza de ieșire din economia rurală și de înfiripare a orașelor. Totuș, când într'un studiu științific mi-am permis să spun despre evrei unele lucruri, ce puteau să pară neplăcute, mi s'a imputat — atât în scris, cât și verbal — că sunt antisemit. Și este interesant, că în relevarea acelor lucruri nu eram cel puțin nici original: vroiam să dovedesc că în desvoltarea economiei române evreii au jucat rolul de agent disolvant al vechiului regim agrar, un adevăr stabilit în știința economică streină. Eu numai îl aplicam la desvoltarea economiei române. Cu toate astea intelectualii evrei s'au supărat și m'au bănuit de sentimente inferioare.

Cu alte vorbe, eu am putut spune lucruri crude de neamul meu, am putut să compar pe români cu patrupedele, și nu s'a supărat nimenea. S'a supărat numai unul singur, care însă e un supărăcios de meserie. Dar când mi-am permis să relevez un adevăr strict obiectiv de evrei, care doar n'or fi un neam de îngeri, atunci a trebuit să fac cunoștință cu fulgerele ana-

temei; să fiu clasat între antisemiţi. Şi ce insamnă antisemit pentru intelectualii evrei, o ştim toţi: spirit îngust, retrograd, lipsit deopotrivă de minte şi inimă. Să mai combaţi părerile unui antisemit , e muncă de prisos: îi spui pe nume şi ai sfârşit cu el.

Şi aşa intelectualii evrei, care predică la toată lumea toleranţă, înţeleg totuş să pună acelei toleranţe o limită precisă: neamul lor propriu. Ei îţi îngădue să spui adevăruri neplăcute de orice neam, cu orice grad de civilizaţie. de evrei însă nu: aici se încheie totul.

Intr'o măsură această intoleranţă, de care dau dovadă apostolii de profesie ai toleranţei — când e vorba de ei însăş! — era legitimă până acum. Evreii trăiau în mijlocul nostru ca o mână de desmoşteniţi şi asupriţi, şi de omul care sufere nu e generos să spui lucruri de natură a-i mări suferinţa, Dar acum evreii sunt egalii noştri şi anatema totuşi persistă.

Noi, intelectualii români, suntem în vădită inferioritate. Scriitorii evrei pot spune despre poporul român adevăruri — de-ar fi cel puţin totdeauna adevăruri! — oricât de aspre, şi departe de a li se lua aceasta în nume de rău, ei trec dimpotrivă ca spirite cu orizont larg şi cultură occidentală. Dar când un scriitor român se incumetează să facă acelaş lucru despre evrei, el se loveşte de o adevărată conspiraţie a intoleranţii.

Şi-au pierdut oare evreii români spiritul critic? Nu, ei excelează mai curând printr'un exces de critică. Dar ei s'au obişnuit, prin viaţa lor vitregă dealungul vremurilor, să-şi îndrepte spiritul critic numai împotriva altora. Altfel nu s'ar explica oarecare note de înalt comic, pe care le descoperim la evreii noştri din unele colţuri ale ţării, De pildă, nu s'ar înţelege cum evreii din Cernăuţi, în pălăria şi mantia lor tradiţională, adesa chiar cu smocuri de păr pe lângă urechi, cred de cuviinţă să-şi râdă, la orice prilej, de „barbaria" românilor. Căci s'ar băga de samă inepuizabilul umor, că nişte oameni cu înfăţişare medievală să dea lumii lecţie de modernism. Ei văd barbaria imaginară a altora, barbaria lor reală nu o văd.

Suntem deci nevoiţi să primim discuţia în aceste condiţii: nu avem ce face. Căci desigur nu ne putem gândi să dosim adevărul, fiindcă cetăţenilor români de confesiune mozaică nu le place să-l audă.

Evreii români şi ţărănismul

Şi acum să trecem la chestiune.

In alte împrejurări ne-am fi socotit obligaţi să dovedim, că există o unire între evreimea română şi mişcarea ţărănistă. Azi însă e de prisos: evreii au mărturisit-o singuri. Atât reprezentanţii evreilor în parlament, cât şi ziarele „conduse" de

evrei, nu au făcut nici o taină din simpatiile lor pentru mişcaree ţărăniştilor români. Nu ne rămâne decât să înregistrăm această alianţă ca fapt, şi să ne silim să o înţelegem.

La lumina dreptei judecăţi, ca şi a desvoltării istorice, nu este mai tenebroasă enigmă, ca aceasta încuscrire între evreii români şi ţărănişti. Să ne gândim ce reprezintă unii şi alţii în evoluţia socială. Evreii sunt mânuitori milenari de bani; pe aceastǎ cale ei au disolvat peste tot vechile organizaţii agrare, aruncând temeliile noului regim capitalist. In desvoltarea oraşelor moderne, pe bază capitalistă, evreii au jucat un rol de căpetenie.

Faţă de aceasta, ţărănismul român s'a născut cu o tendinţă hotărât ostilă capitalismului. Punctul esenţial în programul ţărănist este distrugerea „oligarhiei" capitaliste; pe ruinile acesteia programul cere intemeerea unei societăţi agrare, bazată pe „interesele specifice" ale clasei ţărăneşti.

Aşa dar evreii şi ţărăniştii stau la antipode sociale: unii reprezintă spiritul modern capitalist, ceilalţi spiritul rural, ostii aspiraţiilor burgheze capitaliste. Ceva mai mult: şi unii şi alţii sunt de o potrivă de exclusivişti în tendinţele lor. Şi totuşi el ş'au dat mâna — cum se explică aceasta? Cum se face că evreii noştri, vechi citadini, s'au înamorat deodată de „interesele specifice" ale ţăranilor români? Şi cum se lămureşte că ţărăniştii, aceşti rurali juraţi, au îmbrăţişat cu atenţiune evreimea, personificarea fizică a spiritului şi tradiţiilor capitaliste? Iată enigma. Ea e cu atât mai mare, cu cât e mai aprinsă şi dragostea reciprocă. Căci în ceea ce priveşte ţărănismul, evreii noştri, în deosebi intelectualii, au devenit azi tot atât de intoleranţi, ca şi cu privire la propriul lor neam. Să ferească cerul să loveşti presa evreiască la — ţărănism; ea sare în sus, în platoşă şi zale, gata de luptă. Pare că intelectualii evreii ş'ar fi dus viaţa, încă dela Adam, numai în iţari şi cuşmă miţoasă, în parfum de ceapă şi mămăligă învechită.

Ne amintim o elocventă scenă dintr'un cupeu de clasa intâi. Un evreu, de altfel foarte „spălat", ţinând în mână biblia politică a evreimii române — o foaie din Sărindar — vorbia cu adâncă, aproape pioasă convingere, de catastrofa, la care ar fi ajuns ţara noastră, dacă, D-zeu nu s'ar fi îndurat să-i trimită pe Messia! „Dar care e Messia?" am întrebat cu o stupefacţie lesne de înţeles. La aceasta convorbitorul nu numi pe nimenea altul, decât... şeful ţărăniştilor români!

Iaca aşa. Inchipuiţi-vă pe ţăranul din Topoloveni, cu sânge de clăcaş în vine, ajuns Messia evreimii, o cinste pe care pe cât ştim, nu a avut-o decât Cromwell în Anglia.

Dar să ne stăpânim orice manifestare de legitimă uimire, şi să cercăm a scăpăra o lumină asupra acestei alianţe enigmatică

peste orice măsură. A fost dat mișcării țărăniste să trăiască numai în căsnicii nenaturale. Intâia căsnicie de acest fel a fost aceea cu naționalii ardeleni, luptători pătrunși de tradițiile naționale burgheze, cu o factură sufletească diametral opusă celei țărăniste. A doua e cu evreii. Ambele sunt sortite să ajungă, mai curând sau mai târziu, la o sgomotoasă lichidare. Am avut altădată prilej de a cerceta pricina întâiei căsnicii; aici vom cerca să facem acelaș lucru cu cea din urmă.

Lăsăm la o parte frazeologia presei evreești, despre popularitatea mișcării țărăniste. Dacă ar fi să o credem, ceea ce a determinat-o să îmbrățișeze cauza țărănismului, este popularitatea de care se bucură, sau s'a bucurat, această mișcare. Și cum ei, evreii, se prăpădesc de dragoste după popor, nu le rămânea, firește, decât să ia fără șovăire apărarea reprezentanților curentului popular.

Aici e un pretext, nu o cauză. Țara noastră a avut după răsboi mișcări mult mai populare, ca cea țărănistă. Totuș evreii, departe de a se inamora de ele, au făcut tot ce le-a stat în putință, ca să le discrediteze. Să căutăm deci pricina atitudine evreilor în altă parte, anume în desvoltarea istorică a țării noastre.

* *

La noi, ca peste tot, pionierii capitalismului modern au fost evreii: până pe la 1880 ei erau stăpâni nediscutați ai economiei noastre bănești. Dela această dată însă gruparea național liberală, făcându-se ecoul distinctului de afirmare națională, a început sa înjghebeze un capital românesc; și lucrând cu o tenacitate puțin obișnuită la români, în curs de vre-o cinci decenii a isbutit să arunce burghezia evreiască pe al doilea plan. Din pionieri, evreii au ajuns în economia capitalistă română învinși: e soarta ce-i așteaptă peste tot în procesul de modernizare a economiei bănești. Pentru burghezia evreiască, burghezia național-liberală este azi un concurent victorios, deci — odios.

Apăsarea capitalismului național-liberal a devenit, mai ales după răsboi, cu deosebire înă[illegible]re pentru burghezia evreiască. La un moment, [illegible] cuvânt și înaintemergătorul acestei burghezii, [illegible] financiar Blank, pierduse orice răbdare: el cumpărase presa din Sărindar, năpustind'o împotriva grupării național-liberale cu o indescriptibilă furie. Dar la protestul energic al bătrânului Blank, care cu bunul său simț cerea ca „scandalul" să înceteze, a trebuit să se dea acestei prese o alură de independență; păstrându-i totuși infeodarea la patronul capitalist.

In asemenea împrejurări apăru, gălăgioasă cum o știm, mișcarea țărănistă, având în fruntea programului ei de realizări

practice distrugerea „oligarhiei“, adecă desfiinţarea capitalismului naţional-liberal. Insufleţirea, cu care lumea noastră evreiască a primit aceasta mişcare, e lesne de înţeles: concurentul ei avea în sfârşit un duşman hotărât în lăuntrul propriei noastre vieţi politice. E drept că această mişcare venea cu un caracter rural, profund antipatic spiritului tradiţional evreesc. Dar acest caracter cădea în întunerec faţă de tendinţa negativă: nimicirea „oligarhiei“ capitaliste naţional-liberale, pe ruinile căreia urmau să se întroneze nouii veniţi.

Nu e deci decât firesc, că evreii împreună cu presa lor se puseră făţiş în slujba mişcării ţărăniste. Legăturile corifeilor ţărănişti cu finanţa evreească sunt cunoscute. Şeful acestei finanţe vorbea odată de un ţărănist cu înaltă situaţie în întreprinderile sale, cu vorbele: „ministrul meu“; tot el e acel ce a propus dlui N. Iorga să ia conducerea grupării ţărăniste. Se ştie ce senzaţie a produs pe vremuri destăinuirea acestui fapt, provocând ieşirea sgomotoasă a dlui S. Mehedinţi din mişcare. Avem deci de a face, în toată puterea cuvântului, nu cu o mişcare ţărănistă, ci evreo-ţărănistă: cu o ofensivă a burgheziei evreeşti împotriva burgheziei naţionale, în care ţărăniştii români au devenit simple unelte.

Un rol deosebit în această mişcare l-a jucat presa evreească. Nici odată o mişcare politică dela noi nu a avut parte de asemenea reclamă de bâlciu, cum au făcut evreii în presa lor grupării ţărăniste. Pe la 1923, cu prilejul votării Constituţiei actuale, unul din conducătorii acestei prese a ţinut la clubul ţărănist (se înţelege!) o conferinţă asupra „rolului presei“. E aproape picant de a aminti azi părerile exprimate atunci de acest ziarist. El susţinea că în ţară la noi, unde obijduiţii nu se mai pot baza nici pe justiţie, nici pe poliţie, rămâne un singur strejar şi apărător al nedreptăţiţilor: presa. Ea e aceea, care dă în vileag toate nelegiuirile, silind pe guvernanţi să facă dreptate.

Cum şi-a îndeplinit oare presa evreească această înaltă misiune, de strejăr al moralei şi ordinei publice, de când gruparea ţărănistă are răspunderea guvernării? O ştim: nu este turpitudine pe care ea să n'o fi acoperit, sau dacă n'a putut s'o acopere, să nu fi găsit un cuvânt de justificare. Până şi bătăile electorale au găsit în coloanele presei evreeşti accente de simpatie: ele au fost înfăţişate ca manifestări legitime ale indignării colective! Doamne, ce ar fi scris această presă, dacă asemenea explozii de indignare colectivă s'ar fi îndreptat împotriva coreligionarilor ei!

Nu-i vorbă, în toată această mişcare este, pentru evrei şi presa lor, un punct negru: vorbim de naţionalii ardeleni. Sentimentele acestor vechi luptători ai cauzei naţionale sunt pentru

evrei, şi cu tot dreptul, în cel mai înalt grad suspecte. Ardelenii pot avea păcatele lor în politică, dar atitudinea lor naţională este verificată printr'un îndelung trecut. De aceea şi evreii s'au resemnat, după expresia vulgară, să-i „ducă în spate", de dragul tovarăşilor ţărănişti. Dar cum tot răul are şi un bine, această neplăcută tovărăşie a dat presei evreeşti putinţa, de a-şi mai exercita din când în când spiritul critic, aproape adormit de vre-un an de zile. Căci dacă ea e dispusă să ierte ţărăniştilor orice călcare pe alăturea de calea dreaptă, nu tot aşa e cu ardelenii. E de ajuns a aminti campania dusă împotriva ministrului de interne, cu o îndârjire, pe care până acum nu eram obişnuiţi să o vedem, decât doar când era vorba de luptătorul naţionalist Octavian Goga şi grupul său politic.

Şi acum, câteva cuvinte despre frazeologia evreilor cu privire la aşa zisa „democraţie" ţărănistă. In adevăr, ei pretind că sprijină această mişcare, din temeiul că e populară şi democratică, întrucât ei înşişi sunt — zic ei — democraţi şi amici ai poporului.

Democraţia este la corifeii ţărănişti o simplă poză, o moştenire dela cultura socialistă, prin care au trecut la origină aproape toţi. La evrei însă ea are rădăcini mai adânci: aici ea isvorăşte din însăşi instinctul de conservare al rasei! Trăind în mijlocul altor popoare, cu tradiţii ostile streinilor, evreii au trebuit să lupte spre a-şi face loc. Şi arma lor de luptă a fost totdeauna democraţia, adecă: egalizarea, nivelarea, deci desfiinţarea ierarhiei sociale bazată pe tradiţii naţionale. In locul acestei ierarhii, ei impun peste tot regimul democratic de egalitate a tuturor, acel regim care preface întreaga populaţie — atât băştinaşă cât şi streină — în una şi aceeaş massă omogenă. Astfel evreii, deşi de altă provenienţă, devin egalii autohtonilor şi trăesc alăturea de aceştia fără nici o deosebire. De unde se vede, că pentru ei democraţia e o chestiune de viaţă.

Dar dacă evreii sunt democraţi faţă de popoarele, în sânul cărora trăesc, nu tot aşa sunt faţă de ei înşăşi. Ei sfarmă tradiţiile altora, îşi păstrează însă neatinse tradiţiile lor proprii. Aceasta s'a văzut şi la noi, într'un mod cu deosebire comic, cu prilejul discuţiei legei cultelor. Autorul acestei legi a avut fantezia, de a lua chiar de tot în serios principiile egalitare democrate, întroducându-le şi în exercitarea deosebitelor culte aflătoare pe teritorul nostru. Evreii, ameninţaţi de invazia democraţiei în casa proprie, şi prevăzând că ea va avea şi aici urmările obişnuite: disolvarea comunităţilor tradiţionale, s'au ridicat energic împotriva legei. Dar această inconsecvenţă a enervat peste măsură pe fostul ministru al cultelor. Se ştie cum acesta, bătând furios cu pumnul în banca ministerială, a strigat evreilor în plin parlament: nu ne trebue „jidani" în

partid, să iasă afară! Incă o dovadă, cât de amară trebue să fie pentru evrei tovărăşia ţărăniştilor cu ardelenii.

Democraţia este, la evrei ca şi la ţărănişti, o simplă platformă de luptă, fără nici un fond de sinceritate. Dela această luptă câştigul ţărăniştilor e problematic, al evreilor este sigur. De aici şi înflăcărarea lor pentru „democraţia" ţărănistă.

E timpul a ne întreba acum, la încheerea cercetării noastre, dacă evreii au pierdut cu totul bunul simţ, cu care au biruit în viaţa lor vitregă de milenii. E drept — şi cele de mai sus o arată îndestul — alianţa lor cu ţărăniştii este o urmare a desvoltării noastre istorice. Dar felul cum se prezintă această alianţă e de natură a da de gândit. Suntem în drept să ne întrebăm: cum se poate ca o întreagă colectivitate etnică să-şi lege soarta ei, în mod făţiş şi mărturisit, de soarta unei mişcări de partid, fără a-şi crea cel puţin platforma unei retrageri onorabile? Căci e clar: ţărăniştii nu sunt ţara. Evreii vor avea să trăiască în ţară şi după lichidarea aventurii ţărăniste, care acum nu mai e o taină pentru nimenea — pentru noi, studiile noastre sociale aduc mărturie, n'a fost o taină nici odată. Şi atunci cum va rămânea cu tovărăşia lor de azi? Din ea se desprinde doar sentimentul penibil, că evreii noştri s'au folosit încă de un prilej, spre a-şi dovedi sgomotos animositatea faţă de ceea ce e naţional: faţă de instituţiile cu rădăcini organice în solul nostru.

St. Zeletin.

Problema clasei intelectuale

K. Kautsky.

Cine sunt intelectualii? Oamenii inteligenţi? Sau poate aceia cum, zicea un lucrător glumind, cari ştiu să-şi scrie numele?

Oare fiecare om ce posedă inteligenţă e intelectual? Eu cunosc proletari extrem de inteligenţi, mai inteligenţi decât atâţia intelectuali, dar ei sunt şi rămân proletari şi nu sunt intelectuali.

Prima necesitate ce se prezintă înaintea tratării problemei, e precizarea noţiunii din punctul de vedere social-politic.

Intelectualii sunt aceia cari trăiesc din comercializarea capacităţii intelectuale câstigate prin instrucţie şi menită a servi anumite scopuri. Această capacitate intelectuală e condiţionată 1) de inteligenţa înnăscută 2) de instrucţie.

Intelectuali de tipul cel mai curat n'au existat înainte vreme. Azi însă, datorită evoluţiei puternice a culturii capitaliste, posedăm o pătură apreciabilă de oameni cari reprezintă tipul în manifestaţia sa cea mai pură. — Să îi cautăm originea. — Inte-

lectualul e produsul declasării; când crizele şi schimbările sociale, când administraţia publică prin transformarea structurii societăţii, croesc şi găsesc căi noui, se naşte necesitatea existenţei unei armate echipate, formată de puteri de muncă intelectuală, instruită şi capabilă să facă faţă tuturor exigenţelor sociale. Evoluţia istorică creiază trebuinţa imperioasă, ea desprinde pături de oameni cu clasele lor străvechi, din situaţia lor economică şi declasându-i îi sileşte să se adapteze împrejurărilor momentane. Exemple istorice: 1) humanismul 2) în sec. al XVIII-lea şi al XIX-lea romantismul european.

Ceeace numim clasa intelecluală e o creaţie a epocei capitaliste istorice şi îşi începe existenţa odată cu ea, e strâns legată de existenţa sistemului economic capitalist.

Obiecţiuni. O putere de muncă pentru a se putea oferi spre vânzare trebuie să fie întâiu liberă. A fi liber însemnează a avea posibilitatea de a dispune printr'un contract de puterea de muncă a persoanei sale. In al doilea rând omul nu trebue să aibă alt izvor de câştig decât puterea sa de muncă calificată. Condiţiunile acestea izvoresc din capitalism şi dispar odată cu el. Tot aşa de puţin ca înaintea erei capitaliste va fi cunoscut tipul intelectualului pronunţat în sensul modern al cuvântului şi după era capitalistă. Am văzut cum se naşte clasa intelectuală dnpă distrugerea vechilor clasa sociale şi năzuieşte să alcătuiască o clasă bine închegată, adaptându-se împrejurărilor. Aceasta s'a întâmplat atunci când societatea civilizată în faza ei înaintată evolua dela organizaţia după state spre organizaţia de clase. La sfârşitul erei capitaliste, când societatea evoluiază dela societatea cu clase sociale spre o societate fără clase sociale, găsim corupţia la periferia tuturor claselor a cărei urmare este desprinderea unei pături de elemente declasate ce se va adapta societăţii cu clase sociale, alcătuind o nouă clasă socială. Această nouă clasă este o clasă *fără tendinţe de clasă*, o armată de rezervă care stă gata pentru orice serviciu retribuit şi e dispusă să reprezinte toate tendinţele, fiindcă nu posedă *caracterul* unei clase. La începutul erei capitaliste în timpul reorganizării claselor se iveşte necesitatea existenţei unei clase intelectuale pentru împlinirea unor funcţiuni bine determinate; în societatea fără clase sociale care urmează după epoca capitalistă, nu se mai simte necesitatea existenţei ei şi prin urmare ea trebuie să dispară din istorie.

De ce e legată clasa intelectuală de societatea capitalistă? ...

Noi avem o societate cu o structură socială antagonistă. Antagonismul este *proletariatul* şi *burghezia*.

Interesele intelectualilor sunt coordonate intereselor burgheziei sau celor ale proletariatului? Problema aceasta e viu discutată. Intrebarea după interesul obiectiv nu trebuie confundată

cu întrebarea după interesul subiectiv, ce se schimbă după constelarea pieţii. Din faptul că muncitorul lucrează în uzina capitalistului A. şi primeşte leafa dela el, nu se poate trage concluzia că interesul lui obiectiv e dirijat asupra prosperităţii fabricantului A., cu toate că e posibil că mentalitatea muncitorului îl sileşte să înfăţişeze lucrurile în acest sens. La intelectual trebue avut în vedere şi faptul că el îşi vinde patronului său nu ca muncitorul forţa musculară, ci părerea (*concepţia*) sa proprie.

Este de menţionat apoi că tipul intelectualului adevărat nu se găseşte decât rareori în forma sa pură, pentrucă interesele lui sunt adesea amestecate cu interesele burgheziei, de exemplu capitalul agrar, (directorul de bancă).

Considerând sfera de interese a clasei, intelectualiste găsim că intelectualii stau într'un alt raport faţă de burghezie decât proletariatul. Pentru proletariat existenţa sistemului economic capitalist este ceva întâmplător, el îşi găseşte locul *în el,* dar existenţa clasei sale e asigurată şi în afară de el. Proletariatul produce valori, supravalori din cari trăeşte societatea.

Clasa intelectualistă nu creiază *supravalori,* ea vede cu groază prăbuşirea societăţii capitaliste, fiindcă ea depinde de sistemul de producţie al capitalismului. De aci se naşte concluzia importantă: *Sfera de interese a clasei intelectualiste este în privinţa aceasta opusă intereselor comune ale proletariatului.*

Bine înţeles ambele au şi un interes comun. Intelectualii îşi vând ca şi proletarii puterea lor de muncă şi prin urmare si unii şi alţii sunt supuşi exploatării capitalului manifestată prin faptul că o parte a individualităţii lor e transformată în marfă.

Raportul între burghezie şi clasa intelectuală.

Şi aci se manifestă în parte comunitatea, în parte divergenţa intereselor. Comunitatea intereselor e bazată pe faptul că existenţa clasei intelectuale e legată în ultima analiză de existenţa capitalismului ca sistem economic, divergenţa apare fiindcă burghezia în intreprinderile ei are tendinţa să micşoreze cât se poate de mult cheltuelile neproductive, cu atât mai mult cu cât criza capitalismului devine din ce în ce mai pronunţată.

Acestea sunt şi cauzele fluctuaţiunii în mentalitatea, ca şi în tendinţele politice ale intelectualilor, fluctuaţiune care a caracterizat clasa intelectualistă întotdeauna. Din când în când divergenţa între interesele aceste şi acelea ale burgheziei, devine mai accentuată, intelectualii se simt exploataţi şi se consideră drept proletariat, strigând după soluţii radicale pe cari le găsesc în socialism. Soluţiile lor sunt adesea reţete politice abstracte, fără substrat economic, ajungând să propovăduiască

de exemplu un capitalism fără capitalişti, ideal pe care vor a-l realiza prin machinaţii naive (curentele de stânga radicală, blanquismul) sau prin mijloace rafinate lăsând burgheziei puterea politică, sustrăgându-i însă fundamentul economic (anarhosindicalismul, Chaluzinth).

Altădată intelectualii pierdeau din vedere antagonismul faţă de burghezie, ca să-şi concentreze toată atenţia asupra antagonismului faţă de proletariat, şi abstracţi, ca întotdeauna ei împingeau acest antagonism la culme unind cu putere ideologică desăvârşită tendinţele antirevoluţionare într'un sistem filosofic. Ei se plazează în locul burgheziei şi visează o împărăţie milenară cu clasele sociale armonic închegate sub conducerea clasei intelectualiste. Aceasta se întâmplă în socialismul patriotic ca şi în fascism. Deosebirea constă numai în aceea că tendinţele socialiste patriotice în iluzia lor, separă clasa intelectualistă de clasa burgheză, până când fascismul identifică intelectualii cu burghezii. Rezultatele sunt însă aceleaşi.

Fluctuaţiunile menţionate manifestă o regularitate dublă. 1) Fluctuaţiunile după constelaţia parţială a intereselor clasei intelectuale, adică după apropierea mai mare sau mai mică a intelectualilor de cele două clase principale ale societăţii contimporane. Datorită varietăţii fracţiunilor şi complexităţii intereselor obiective în clasa intelectuală va exista în fiecare epocă o colecţie de ideologii şi tendinţe diferite. O parte a acestei clase formează după împrejurările oportune miezul tuturor partidelor politice, celor burgheze ca şi celor proletare. (Chemarea ei adevărată e propagarea ideilor şi e anume plătită pentru serviciul acesta). Dar abstrăgând dela grupările acestea de conjunctură, cari se bazează pe profesionismul mai mare sau mai mic al serviciilor intelectuale ca şi pe diferenţele de concepţii asupra vieţii, mai există şi o a 2-a regularitate pentru aceste fluctuaţii, cărora este supus intelectualul ca tip adevărat; se poate anume dovedi cu preciziune dialectică o trecere succesivă dela revoluţionarism la contrarevoluţionarism.

Orice criză a capitalismului relevează cu preciziune incontestabilă situaţia socială caracteristică a clasei intelectuale faţă de burghezie şi proletariat şi o sileşte ori să aleagă, să se alieze cu burghezia în contra proletariatului, sau cu proletariatul în contra burgheziei; ori să constituiască în lupte sterile un al treilea element chemat pentru dictatură. Mai trebue relevat că mai întâi tipul intelectualului adevărat simte urmările crizelor capitaliste, fiindcă pe terenul lui de acţiune capitalistul începe să facă economii. Din această cauză intelectualii sub influenţa crizelor capitaliste tind întotdeauna spre excese, pe cari Marx le considera drept ideologia şi politica burgheziei mici devenită sălbatecă. Dece?

Burghezia e forţată să facă concesiuni strategice pe terenul economic şi le face în marginea posibilităţii. Clasa intelectuală devine conştientă prin crizele cu caracter economic de conflictul între ea şi burghezie şi recunoaşte şi relativitatea armoniei cu proletariatul, dar cu cât conflictul se agravează apropiindu-se de războiul civil, ea observă îndeosebi gravitatea antagonismului ei cu burghezia în comparaţie cu cel faţă de proletariat.

Fiindcă burghezii fac multe concesii în favorul claselor neburgheze, intelectualii despart radical cercul lor de proletariat şi trec de partea burghezilor, dar dincolo de baricadă, ei constituesc o clasă în opoziţie cu aceştia, exploatând la momentul oportun orice conjunctură favorabilă. Se declară şi constitue clasă aparte autohtonă, neputinţa lor se ascunde sub numele de positivism, pragmatism, raţionalism ca şi cum ar suspina veşnic după „clipa" căreia să-i poruncești „să se oprească", ca considerând lipsa totală a punctului de orientare drept prudenţă politică, drept substrat suficient pentru formarea partidelor politice. *Esenţialul este că tendinţa necesară de aşteptat e reacţionară.* Ea se opune în faza aceasta a evoluţiei tendinţelor reacţionare născute în sânul capitalismului.

Trebue să deosebim două iluzii: *una* care îşi are rădăcinile într'o prejudecată a concepţiei capitaliste constând în incapacitatea de a recunoaşte că crizele de salvare ale capitalismului au trecut şi a *doua*, aceea care a recunoscut notele caracteristice ale timpului, dar vrea să le explice prin idealizarea concepţiei medievale a claselor sociale (numerus clausus).

(Intelectualii ar fi oarecum administratorii şi consumatorii supravalorii. Muncitorul produce supravalori). Atâta timp cât proletariatul se găseşte în evoluţia firească, clasa intelectuală e dispusă să se indentifice naiv cu el, ea formează chiar avantgarda lui; când vine însă criza, ea devine conştientă de antagonismul ei şi e capabilă de reacţionarismul cel mai exagerat. Dar există diferite crize. Crize de sanare şi crize de decadenţă. Există puncte decisive în evoluţia ascendentă şi descendentă. Pănă când crizele capitalismului poartă caracterul sanării efectul produs asupra clasei intelectuale este că în acelaş timp ea se convinge de antagonismul ei faţă de burghezie şi de concordanţa ei faţă de proletariat.

Interesele ei momentane sunt aceleaşi ca şi cele ale proletariatului, ea se manifestă ca putere efectivă, ea voieşte ca şi proletariatul soluţionarea crizei prin ridicarea nivelului capitalist la un nivel superior creiat prin tendinţele lor comune. In momentele aceste istorice, când burghezia intreprinzătoare se ataşază prea mult — împinsă adesea de un egoism particular, — de preocupări de interes personal, în locul interesului co-

mun al clasei întregi, intelectualii reprezintă atunci într'adevăr interesul general față de interesul particular, și în acecte timpuri și atitutinea proletariatului nu poate să fie alta.

Când faza culminantă a evoluției e atinsă, când timpul crizelor de decadență, care presupune o anumită maturitate a evoluției, — survine, constelația claselor ca și interesul tuturor claselor se schimbă. Proletariatul sub influența imprejurărilor numite nu se adresează burgheziei numai cu cererea de a desvolta capitalul în senzul progresivist ci cu pretențiunea motivată de a prelua și a conduce moștenirea capitalistă pe căi socialiste. In situația aceasta interesele burgheziei trebuie să fie îndreptate asupra izolării politice a proletariatului, (interesul pur economic nu e întotdeauna adecvat cu cel politic).

Tactica.

Proletariatul are în momentul de față datoria să lupte cu burghezia pentru câștigarea tuturor claselor sociale cari nu aparțin decât ei și stau în discordie cu ea. El trebuie să lupte și pentru câștigarea clasei intelectuale. Pe lângă toate acestea are datoria să evidențieze intelectualilor conflictul lor permanent cu burghezia, menținând trează conștiința discordiei, și creind permanent în luptele lui cu burghezia situații prin cari clasa intelectuală poate să-și realizeze interesele sale de clasă față de sgârcenia burgheziei și să-i arate întotdeauna cari sunt condițiile succesului. El nu trebuie să piardă însă niciodată din vedere relativitatea acestor discordii și trebuie să atragă veșnic atenția clasei intelectuale asupra ei. Aceasta ar fi oarecum demagogie (și ea s'ar răzbuna crud căci se naște din impaciență cea mai mare crimă a politicei). De aci rezultă două principii tactice.

1. Proletariatul trebuie să se ferească de iluzia că va putea câștiga vreodată, înaintea suprimării claselor sociale, masa cea mare a intelectualilor pentru politica și interesele lui. Intelectualii vor fi despărțiți până atunci întotdeauna în intelectuali conduși de interesele clasei lor și cari sunt orientați spre capitalism.

2. Proletariatul sprijinind interesele clasei intelectuale față de burghezie, trebuie să atragă atenția ei asupra tendințelor ei utopice. El trebuie să o convingă că misiunea ei socială nu e primordială ci secundară, că prin urmare ca factor social ea nu se bucură de mare însemnătate socială, că evoluția societății pentru ea nu este de dorit, și că evoluția pentru ea nici nu există, *interesele ei adevărate* fiind înafară de cadrele clasei sale. Ea trebuie că dorească ceeace dorește proletariatul ca clasă socială: suprimarea lui ca clasă socială, și intelectualii trebuie să dorească suprimarea clasei lor ca cerc, tagmă, clasă izolată. Dar până când *proletariatul poate să-și asigure exis-*

tența clasei lui prin creşterea propriei sale puteri, intelectualilor drumul acesta nu le e deschis, ei nu pot să-şi înbunătăţească situaţia decât contribuind la ridicarea socială şi culturală a maselor proletare şi semiproletare. Aci găsim interesul obiectiv al clasei intelectuale care depăşeşte însă sfera pur intelectuală şi e proprietatea comună a intelectualilor ca şi a proletariatului. Proletariatul poartă acest interes în sine, *clasa intelectuală trebue să şi-l câştige prin inteligență* în ciuda situaţiei sale momentane. Cunoştiinţa aceasta se va răspândi într'o măsură progresivă printre reprezentanţii clasei intelectuale. Astfel proletariatul, pe lângă manevrarea conştientă a viitorului are şi datoria, să facă selecţiune şi să aleagă din cercul intelectualilor pe acei cari sunt intelectuali în sensul cel mai larg al cuvântului şi sunt în stare văzând interesele reale, istorice să uite interesele momentane fugitive, în ultima analiză inutile. El va fi capabil de ambele aceste sarcini, dacă îşi împlineşte toate datoriile faţă de clasa intelectuală fără demagogie şi dacă va putea aprecia momentul de faţă în raport cu scopurile îndepărtate pentru cari luptă.

Nu se simte necesitatea unei clase intelectuale azi aderente, mâine decepţionate, ci a unei clase intelectuale azi înverşunate mâine recunoscătoare -- (chiar dacă ar fi aceasta cu oarecari rezerve) -- care recrutează un corp de intelectuali instruiţi şi pătrunşi de ideile marxismului şi leninismului.

Simptomele contimporane ale descompunerii căsătoriei tradiţionale

Edmond Séchelle

„Diferitele puncte de plecare ale concepţiilor despre viaţă sunt încercări unilaterale ale adaptării la unele manifestări ale vieţii cu infinit de multe aspecte; defectul lor comun este exclusivismul lor".
Edmond Séchelle: „Le Système Du Corrélativism Universel".

Problema căsătoriei devine din ce în ce problema cea mai actuală şi mai caracteristică a societăţii contimporane. Simptomul cel mai specific este *descompunerea formelor tradiţionale ale căsătoriei*. Pentru înţelegerea mai precisă a complexităţii problemelor multilaterale ale căsătoriei, trebue să distingem mediile diferite ale Americei, Europei şi Asiei. De aici se explică deosebirile între tipurile omeneşti de mai sus, cari — din punctul

de vedere al eredităţii — alcătuesc caracterele specifice ale americanilor, europenilor şi asiaticilor. Din aceste premise (diferite medii şi indivizi) derivă şi ideologiile specifice ale popoarelor de mai sus, deaceia trebue să examinăm problema noastră din trei diferite puncte de vedere. La desvoltarea problemei noastre vom vedea diferite componente dinamice, dintre cari *în America predomină motivul economic, în Europa motivul psihologic şi în Asia motivul biologic. La fiecare vom găsi şi toate celelalte componente cu predominarea componentei caracteristice, datorite deosebirii mediilor respective.*

I. Economismul american.

„L'amour c'est la nourriture des petites filles et des godelureaux, des vieilles mamans et des vieux papas. Au millieu de la vie, on n'y pense pas. On fait sa besogne, on gagne son pain, on a de l'ambition..."

Upton Sinclaire.

După concepţia presei conservatoare a Europei simptomele patologice ale căsătoriilor americane în ultimul deceniu sunt următoarele: 1⁰ lipsa generală a responsabilităţii, 2⁰ exagerarea sentimentelor personale, 3⁰ neglijarea datoriei în faţa societăţii, moralei, chiar şi în faţa copilului, 4⁰ uşurinţa căsătoriilor legate din întâmplare, 5⁰ mulţimea căsătoriilor provizorii şi a divorţurilor şi 6⁰ viaţa critică a copiilor din cauzele de mai sus. Să examinăm valabilitatea constatărilor de mai sus prin metoda dialectică a sociologiei pragmatice, pornind dela *motivele fundamentale,* adică dela schimbările *economice* americane, apoi prin *efectele secundare psihologice* să ajungem la *consecinţele morale* ale vieţii actuale în America.

Bărbaţii americani sunt sclavi ai mecanismului economic, creat de ei. După iluziile lor ei lucrează pentru familia lor. *Bărbatul este atât de ocupat cu afacerile sale economice, că nu-i mai rămâne timp pentru viata familiară şi pentru activitatea culturală.* În schimb el n'are nicio pretenţie faţă de soţia sa: ea poate să petreacă, să călătorească — fără soţul său. Bărbaţii n'au inţeles, că „il dolce fare niente" şi consecinţele lui psihologice sunt foarte desavantagioase pentru femei, de aceia starea haotică şi desordonată a căsătoriei în America, se datoreşte în primul rând bărbaţilor americani. Neurotismul femeilor americane devine din mărimea timpului liber, din lipsa muncii şi din starea lor psihică fără scopuri, cari au înfluenţat nu numai viaţa familiară, ci şi caracterul moral al femeilor. Lipsa copiilor şi lipsa gospodăriei, au condus la acumularea energiilor, cari n'au putut să-şi găscască drumuri de manifestare. A apărut epoca neliniştită a nemulţumirii. Aceasta şi lipsa tradiţiilor au

creat în America libertatea nelimitată a femeilor și activitatea lor în domeniul vieții economice. Natura fundamentală a femeilor americane este foarte activă: ele au un capital grandios al energiilor cinetice. Desvoltarea uriașă a industriei, apariția continuă a posibilităților noui de muncă și creșterea progresivă a activității economice a femeilor au creat și o cerere progresivă pentru serviciile lor. Nici ele n'au știut încă, *ce consecință se ascunde pentru căsătorie în munca lor profesională și în independența lor economică.* Inițiatoarele — în al doilea rând — al conflictului de azi al căsătoriei sunt aceste femei revoluționare. Schimbarea fundamentului economic, a transformat total căsătoria, bazată pe acest fundament.

Activitatea femeilor până acum s'a desfășurat în întregime în cadrele gospodăriei și ale educației copiilor. Concepția lui Aeschylos era concepția tuturor societăților de până acum: „L'homme doit garder que la femme ne se mêle des choses du dehors: elle, sa place est près du foyer; là elle ne peut nuire". Contactul ei cu viața economică și profesională a deșteptat în ea o nouă conștiință: ea vrea să fie recunoscută ca un individ total deosebit de bărbat. Libertatea exagerată a femeilor în America este reacțiunea sclaviei lor de până acum. *Extremitățile extravagante ale acestei tendințe sunt inevitabile,* așa se întâmplă totdeauna cu ocazia revoluțiilor. Rezultatul esențial este situația actuală între bărbați și femei, în care sunt nevoiți să-și găsească un nou fundament de contact, o nouă formă a relațiilor lor.

Revoluția în căsătorie a femeilor încă e într'o fază destructivă. Numărul divorturilor în ultimul deceniu s'a înmulțit cu 75% și 80% ale proceselor de divorț au fost intentate de femei. Concepția generală a judecătorilor a fost favorabilă pentru femei: s'a recunoscut, că boala căsătoriei contimporane este acută și *avem nevoe de o reformă radicală a căsătoriei,* soluționarea nu poate fi limitarea legală a divorțurilor.

Bărbații — în general — nu înțeleg semnele timpului. Majoritatea lor constată numai că s'a făcut o transformare neplăcută, ce complică problema căsătoriei și *sunt în retragere generală.* Cauza conduitei lor nu mai este egoismul de până acum, ci frica față de femei. După ei: „Le mariage est une chose grave par opposition à une chose gaie. Le mariage est chose importante, par opposition à chose frivole Enfin, le mariage est une chose où il y a de l'imprévu, du risque et parfois du danger". (Barbusse).

Nici *fetele* nu înțeleg transformarea aceasta a bărbaților, Fata inteligentă de azi intră în căsătorie cu conștiința intensă, că ea este o soție egală într'o relație reciprocă, ce înseamnează un act reciproc de vânzare și cumpărare. Simte, că în favoarea

acestei noui relaţii trebue să facă sacrificii; tot aşa şi bărbatul. După concepţia ei căsătoria e un lucru personal, al cărui centru de greutate este soluţionarea problemelor individuale. Nu cunoaşte altă responsabilitate, numai cea faţa de ea însăşi; nu ţine seamă nici de copil atât de mult ca înainte. Căsătoria nu mai este surogatul ocupaţiei, nici obiectul exclusiv al gândirii fetelor. Materia conversaţiunilor lor este „munca mea" şi căsătoria. Ele nu dispreţuesc căsătoria, chiar din contră, după cum bărbaţii sunt mai precauţi şi timizi în privinţa căsătoriei, fetele fac mai deschis vânătoarea după bărbatul-soţ, numai cu deosebirea: că *ele vreau să-şi realizeze condiţiunile lor proprii. In locul adaptării la idealul bărbatului* ele se arată aşa cum sunt într'adevăr.

Un factor foarte însemnat e aici libertatea intelectuală şi activă în lucrurile sexuale, ce a ocupat locul pudoarei de până acum. Idealul virginităţii nu mai predomină: siguranţa creată de ştiinţa de azi, le permite o libertate practică foarte apropiată de cea bărbaţilor. *Contactul de azi al sexelor* este relaţia cea mai normală şi sănătoasă în istoria universală. „Le mariage, — spune Anatole France — tel qu'il est organisé dans notre vieille société, offre cette bizarrerie de demolir brusquement d'un seul coup la cloison jalouse qui, jusqu' à la veille, sépare les deux sexes". Ipocrizia şi afectarea prefăcută a sexualităţii, despre care spunea Voltaire: „La pruderie c'est l'hypocrisie de la pudeur", au dispărut. Bărbaţii şi femeile sunt soţi cu diferite concepţii, cari doresc înţelegere reciprocă în locul susţinerii idealurilor de până acum.

Noţiunea căsătoriei ca un lucru terminat odată pentru totdeauna, s'a nimicit. Tendinţa de azi tinde spre *ideea căsătoriei de probă,* încă legal necunoscută. Căsătoriile se nasc din impulsivitate şi îndrăzneală tinerească şi din sentimentul necesităţii unirii sufleteşti. Tendinţa puternică spre urcare a cheltuelilor vieţi moderne provoacă cumpănirea bărbatului în problema căsătoriei şi deseori retragerea lui. Venitul muncii femeii americane, care este surogatul zestrei necunoscute în America, foarte dese-ori reface echilibrul economic al căsătoriei.

Până acum tipul femeii a fost idealul de mamă, scopul tuturor femeilor, cari numai în acest caz au avut recunoaştere. Epoca noastră e individualistă şi reclamă şi diferenţierea individuală a femeilor. Dacă idealul femeilor ar rămâne neschimbat idealul de mamă, atunci şi rasa ar rămâne psichologic neschimbată, legată de tipul de mamă. Rasa nu poate fi concepută mai ideală decât sunt însăşi femeile cari o compun.

In epoca noostră femeile luptă pentru nivelul intelectual şi pentru diferenţierea lor. Nu mai tind spre scopul idealului de mamă şi urmăresc *recunoaşterea lor ca indivizi:* întâiu ca soţii

şi apoi ca mame. In lupta aceasta femeile americane sunt pionierele unei trupe puternice. Graţie lipsei tradiţiunilor şi graţie condiţiunilor naturale ele au avut posibilitatea să ajungă până la independenţa totală a sentimentului şi a gândirii, lucru ce până acum a fost necunoscut în Europa.

Ambiţiunea lor de a lua parte în ramurile deosebite ale vieţii economice, sociale şi culturale le-a pus în contact cu viaţa publică. Astfel femeile americane au ajuns la *cunoaşterea reală a vieţii bărbatului:* au cunoscut o trăsătură a personalităţii bărbăteşti, ce nu se manifestă nici odată înlăuntrul vieţii familiare. Aşa s'a creat o obiectivitate adevărată a sentimentului şi a gândirii faţă de faptele vieţii şi de realităţile lor proprii, în faţa cărora femeile erau oarbe până atunci.

In societatea de azi domneşte o conştiinţă mai intensă; idealurile şi noţiunile tradiţionale nu mai satisfac cerinţele actuale ale individualităţii contimporane: *se caută valori noui.* Avantgarda acestei lupte sunt femeile de azi; nici acţiunile pripite, nici neglijarea responsabilităţii, nici tendinţa plăcerii sau flecărelii sgomotoasă nu deformează înţelesul mai profund al acestui proces. Simptomele de mai sus sunt numai primele şi cele mai exagerate manifestaţiuni ale emancipării femeilor: producţiuni inevitabile ale psihologiei colective, cari sunt necesare până la formarea valorilor noui. Intr'adevăr femeia nu ştie nimic despre importanţa transformării sociale, la care şi ea contribue, precum nici soldatul nu cunoaşte scopul şi mecanismul răsboiului, în care luptă. In mod conştient femeile de azi *se ocupă numai cu interesele şi problemele lor individuale.*

Şi totuşi: *idealul nou al căsătoriei este mai superior.* Vechiul ideal al datoriei şi al responsabilităţii faţă de societate, religiune şi familie s'a nimicit odată pentru totdeauna. Idealul nou al căsătoriei are o responsabilitate cu mult mai mai mare decât cel vechi; după înţelesul lui: *căsătoria este datoria individului faţă de el însuşi,* pentrucă numai înlăuntrul unei strânse legături se dă ocazia pentru crearea personalităţii întregi, pentru executarea adaptării la mediul casnic şi social şi pentru desvoltarea unor trăsături omeneşti mai înalte, fără de cari e imposibilă atât fericirea individului cât şi cea a omenirii. De aceea nu putem decide în problemele căsătoriei după impuls şi din punct de vedere al satisfacerii personale; avem nevoe de cumpănirea profundă, de acţiunea bine elaborată, de contopirea sentimentului şi a raţiunii pentru crearea fundamentelor respective ale scopurilor superioare.

Viitorul comunităţii în ultima analiză e bazat pe căsătorie şi pe familie. De aceea realizarea unui nou ideal al căsătoriei înseamnă primul pas pe drumul realizării relaţiunilor noui omeneşti. *Acest ideal e cu mult mai superior şi impersonal,*

ca cel al individului sau al familiei, pentrucă cuprinde totalitatea relațiunilor umane universale.

II. Psihologismul european.

Găsirea fericirii e foarte grea: nu o putem găsi ușor în noi înșine și e imposibil s'o găsim alt undeva.

Chamfort.

Viața este adaptarea organismului la mediu: corelația între individ și mediu. O armonizare spre complectare de sine sub impulsul tendințeler și trebuințelor interioare și exterioare ale organismului și un aspect al acestui proces este căsătoria. Conditio sine qua non a tuturor formelor de viață ea este realizarea și conservarea echilibrului, adică a stării de armonie generală. Cum se desfășoară armonizarea contrarietăților și diferențelor noastre? Niciodată printr'o egalizare, ci totdeauna prin crearea unei unități superioare. Cu atât suntem mai superiori, cu cât mai multe cotrarietăți nearmonizabile se unesc în sinteza superioară a individualității noastre.

Din aceste premise psihologice rezultă prima lege a căsătoriei: individul potrivit pentru complectarea personalității, este individul care ne ridică mai sus decât starea unilaterală și incomplectă a personalității noastre. Cele mai multe căsătorii rezultă din trebuința conștientă a complectării de sine.

Acum să examinăm valabilitatea formelor următoare: 1^0 simpatia celor ce se aseamănă și 2^0 celor ce se deosebesc. Esențial este trebuința de complectare de sine a indivizilor. *Echilibrarea indivizilor unilaterali se desfășoară prin contrarietatea lor, pe când personalitățile echilibrate se armonizează tot prin individualități echilibrate.* De aceea individul conștient de sine poate să cunoască personalitatea sa potrivită, pe când individul întrebându-se: cum pot să-mi cunosc soțul potrivit?.. a pus fals întrebarea: cel care e orb, nu poate să vadă. *Primul postulat pentru alegerea unui soț este: „nosce te ipsum“.*

Fiecare individ este sinteza dinamică a relațiunilor intelectuale, a cărei centru mai superior sau mai inferior este focarul adevărat al individualității; înțelesul tuturor însușirilor caracteristice ale individului depinde de starea acestui punct de greutate, adică de acest nivél actual. De aici rezultă legea a doua a căsătoriei: *numai indivizi cu un nivel egal se pot complecta armonic unul pe altul.* Armonizarea între inferior și superior pe baza egalității e imposibilă (din cauza analogiei între unitatea individuală și între unitatea de căsătorie). Consecința căsătoriilor cu niveluri diferite este decadența nivelului individual (inferiorul degenerează în mod necesar pe cel superior și provoacă decăderea culturală a rasei). *Disarmonia căsătoriilor*

moderne rezultă din neglijarea problemei nivelului. Totul depinde de nivelul vital, dinamic, progresiv, nu de seria strămoșilor. Nici chiar nivelurile actuale nu însemnează o valoare ultimă, definitivă: fiecare individ ar vrea o căsătorie deasupra nivelului său: de aici se explică rolul idealurilor în căsătorie. Idealizarea însemnează o realitate dorită.

Interesele indivizilor și ale urmașilor în căsătorie sunt diametrale opuse. Cum spune [illegible]al: „En amour, deux forces se livrent mutuellement une bataille perpétuelle: l'esprit de génération qui cherche ce qu'ily a de meilleur au point de vue de l'infant à venir, et l'esprit du moi qui chereche le bonheur personnel." Din punct de vedere al copilului, părinții sunt numai o fază provizorie; pe de altă parte fericirea paternă sau maternă nu este fericire casnică și în sfârșit cea mai mare parte a oamenilor geniali se nasc din căsătorie nearmonică. Starea fără ideal a indivizilor fericiți e desavantagioasă pentru desvoltarea psihică a individului nou. *In conflicul dintre interesul desvoltării de sine și al responsabilității față de viitor, fiecare individ trebue să decidă el însuși.* Datoria geniilor și eminenților față de omenire este a prefera perfecționarea individualității lor, pe când ceilalți trebue să țină seamă și de marea responsabilitate biologică.

In general, în toate situațiile vieții avem nevoe de renunțare. Datoria omului este să se ridice asupra instinctelor lui. Deaceia căsătoria aparține în primul rând unei *sfere etice*, altfel nu este căsătorie. Cel, care se căsătorește numai pentru satisfacerea instinctelor sale, păcătuește împotriva naturii lui umane.

După postulatul nostru etic: Omul trebue să-și realizeze natura sa liberă. Natura specifică a omului este spiritualitatea și forma de viață a căsătoriei corespunde naturii omului. Dacă mentalitatea lui este de natură superioară, ceeace condiționează soluționarea corectă a problemei just înțelese a căsătoriei, în căsătorie omul își trăește realizarea lui adevărată și cea mai superioară în toate direcțiile. Intr'adevăr: „Le mariage est une institution logique et respectable. Il ne tient qu'à nous de lui faire produire en beauté et en bonheur tout ce qu'elle contient réellement". (Le Bon).

III. **Biologismul asiatic.**

> Căsătoria e o cătușă, ce ne leagă cât mai puternic de cercurile eterne ale suferințelor vieții. (Budha).

Căsătoria este o formă a complectării vieții. Omul nu e complect, cum vedem din faptul „nutrițiunii". In ultima analiză acest fapt nu este altceva decât procesul cel mai constant și cel mai general al complectării de sine. Ființele nu depind numai

de nutrițiune, ci ele însăși sunt și un proces de nutrițiune psihofizică, care cuprinde în sine atât mâncarea, băutura și respirația, cât și sentimentul, percepția, gândirea și conștiința. Deaceia spunea Buddha: toate ființele constau din nutrițiune.

Dorința de complectare este simptoma cea mai universală și intensă a vieții și tendința de învingere a dorinței de complectare, este simptoma cea mai specifică a noțiunei oricărei vieții spirituale. In ultima analiză *tendința aceasta este rădăcina noțiunei de Dumnezeu.* Noi oamenii suntem nevoiți a ne computa, dar dorim pe cineva, care n'are nevoe de complectare de sine. Această dorință mai intensă sau mai slabă definește înălțimea noțiunei de Dumnezeu.

Considerând căsătoria ca o complectare de sine, se înțelege că *drumul spre „cel mai înalt", la toate popoarele în toate epocile a dus prin celibat.* Pretutindeni celibatul este cheia ce deschide sferele superioare ale ființei. Celibatul însă e o simptomă și simptomele pot fi înțelese foarte diferit. *Problema depinde de motive nu de simptome.* Problema motivului fără căsătorie ne conduce la budhism, care în privința aceasta se deosebește de toate religiunile.

La diferitele religiuni mai ales la catolicism, celibatul în ultima analiză nu este altceva, decât imitația lui Dzeu, tendința spre unitate, care nu mai are nevoe de complectare de sine năzuința spre Dzeu. Celibatul călugăresc n'are alt sens: călugărul este mijlocitor între Dzeu și om și dorește a imita perfecțiunea lui Dzeu prin renunțarea în cadrele limitelor posibilității la complectarea de sine.

Celibatul buddhismului nu este un postulat în serviciul unui scop ideal, ci este rezultatul gândirii care pătrunde realitatea. Buddhismul într'adevăr este doctrina realității. Există numai o realitate accesibilă individului ce e trăită de individul însuși și doctrina realității budhismului este demonstrarea vieții individuale. Eul este o modalitate psihofizică de complectare de sine, care are nevoe de hrană fizică sau spirituală, adică are nevoe de complectare de sine, fiind deci necomplect, nedeterminat.

Pe baza acestei intuiții, a realității, problema complectării are un sens cu totul deosebit. *Aici scopul nu mai este complectarea spre o totalitate ideală în sine, ci terminarea, sfârșitul acestei complectări constante.* Acest sfârșit (nirodha), această terminare (nibbana) nu este consecința unei decisiuni, a unui act voluntar, a unei necesități ascetice, ci *este rezultatul unui nou punct de vedere al realității.*

Motivul celibatului budhist și catolic se reduce la diferite motive. Căsătoria e o cătușă pentru amândouă religiile. La catolici însă postulatul celibatului face posibilă apropierea de

Dzeu, pe când la budhişti celibatul nu e un postulat, ci e un rezultat necesar al gândirii realităţii, care nu mai vrea acest joc al complectării de sine.

După concepţia europeană: „L'attrait d'un sexe pour l'autre sexe est une loi de la nature humaine, comme la faim, comme la besoin de sommeil. Aucun être humain équilibré ne saurait s'y soustraire, non plus qu'a la loi de dormir et de se nourrir. Et désavouer cette loi de la nature humaine est aussi comique, que de dire: l'être humain n'a pas besoin de nourriture ou n'a pas besoin de sommeil". (Gourmont). Dacă căsătoria e o formă a complectării de sine, o formă a nutriţiunii, atunci *călugărul budhist, dacă vrea să fie consecvent, nu trebue să refuze şi complectarea de sine prin nutriţiune? Răspunsul este negativ, pentrucă înţelesul adevărat al chestiunei nu depinde de nutriţiune, ci de afirmarea vieţii, ascunsă după actul nutritiv.* Rădăcina vieţii nu este nutriţiunea şi băutura, ci setea. *Dacă însă e o nutriţiune fără sete, atunci nu e posibilă cumva o căsătorie fără afirmarea vieţii? Nu! Aceasta însemnează a ne juca cu cuvântul „căsătorie", care este nivelarea potenţialităţilor sexuale înlăuntrul sexelor în formă convenţională. Nivelarea aceasta se desfăşoară prin copilul, care este recunoaşterea cea mai mare a voluptăţii,* actul special al sincerităţii, unde noţiunea şi obiectul, gândirea şi faptul se contopesc într'o totalitate dinamică. *Deci mâncarea şi băutura pot să existe fără afirmarea vieţii; coitul este însă voluptatea însăşi.* In formularea europeană: Le seul remède contre l'amour, c'est de ne plus aimer, comme le seul remède contre la mort c'est de vivre.

Concepţia aceasta a budhismului, bazată pe trăirea imediată a vieţii nu poate să fie în armonie cu celelalte concepţiuni, pentrucă speculaţia asupra budhismului, chiar în modul cel mai frumos, însemnează neînţeleperea budhismului. După budhişti nu este de nici un folos să-ţi pierzi vremea în speculaţiuni asupra obârşiei lucrurilor. Budhismul ia lucrurile aşa cum sunt şi arată cum poate fi învins răul şi mizeria.

Scopul suprem al budhismului nu este un perfect sistem filosofic, ci nirvana, ce reprezintă întrarea spiritului într'o linişte, înt'o mântuire a lui de toate dorinţele, o nepăsare pentru bucurie şi chin, într'o absorbţiune a Eului şi o liberare absolută din reîntoarcerea eternă a suferinţei, legată de viaţă.

IV. **Punctul comun de plecare al lor: viaţa colectivă.**

„Grau ist alle Teorie,
Doch grün des Lebens goldene Baum".
Goethe.

Cum am văzut *punctul comun de plecare al concepţiilor referitoare la căsătorie este viaţa în complexitatea ei corelativă şi dinamică:* în America predomină aspectul economic, în Europa cel psihologic şi în Asia cel biologic.

In America promotorul procesului social este tendinţa economică, care determină şi transformă motivele psihice şi morale. Economismul trăeşte şi în Europa ca baza evoluţiei sociale, însă foarte modificată şi transformată de psihologismul specific al spiritului european şi de consecinţele morale ale lui. Concepţia europeană despre viaţă caută să-şi stabilească condiţiunile şi legile psihologice ale căsătoriei contimporane pentru a ajunge la armonia psihică a ei. In Asia predomină aspectul cel mai intens şi primitiv al vieţii, cel biologic. Concepţia budhistă despre viaţă pleacă dela totalitatea manifestărilor biologice ale vieţii individuale: constată că suferinţa este inerentă vieţii şi fixează scopul: nimicirea suferinţei prin nimicirea cauzei. Cauza mişcătoare a vieţii este setea (tanha), ce corespunde „tendinţelor" psihologiei contimporane. Concepţia asiatică şi ea tinde spre armonie dar armonia după budhism este lipsa tendinţelor conducătoare ale vieţii. De aici se explică *antagonismul fundamental între concepţia americană-europeană şi şi între cea asiatică:* căsătoria este o consecinţă psihofizică a a afirmării vieţii, pe când fundamentul budhismului este negarea generală a vieţii, cu consecinţa ei consecventă, cu negarea căsătoriei, care este cel mai puternic component genetic şi conservatoı al continuităţii vieţii. Sau — în formularea rapsodică a lui Goethe: căsătoria este începutul şi culmea tuturor civilizaţiilor.

MIGNON.

Oscar Jianu.

Două mari opere ale lui Goethe au fost muzicalizate: *Faust* de către Gounod şi *Wilhelm Meister* de Thomas. In ambele cazuri critica germană s'a alarmat de această profanatoare îndrăzneală a francezilor şi nu găseau mijloace suficiente pentru înfierarea acestei îndrăzneli: „Sakrileg! Sakrileg!" Nu voiau să mai recunoască în aceste opere pe marele lor Goethe şi unii au încercat chiar să schimbe titlul operei lui Gounod din „Faust" în „Margareta". In *Mignon,* deasemenea nu vor să mai recunoască pe Goethe: este Ambroise Thomas (ca şi Gounod) acest „croitor de drame", care a luat doar câteva figuri şi situaţii uşoare din nemuritoarea operă a lui Goethe pentru a le da un suflet şi un mediu curat franţuzesc (ori cât de mult s'ar năzui să imite micul orăşel german). Melodia uşoară, ceea ce italianul numeşte „leggera", un leit-motiv graţios şi drăgălaş ca un glas de clopoţei... etc.

Aceasta era în rezumat, critica germană la adresa operei lui Thomas. Intr'adevăr Thomas, care înainte chiar de a scrie „Mignon“ a mai scris câte-va opere comice, bucăţi în stil graţios ce nu plac Germanilor cari au pe Wagner.

Insă, dacă-i adevărat că *muzica este arta de a gândi prin intermediul sunetelor,* atunci preferim să gustăm din cugetarea scrisă în stil simplu, plin de poezie al marilor filosofi, decât operele întunecate şi grele de greutatea stilului savant şi obscur. Iată de ce cei mai mari filosofi (cum e Schopenhauer şi Bergson) au stilul cel mai uşor şi mai figurat. Aci Kant pare a face excepţie şi în cazul acesta Wagner este pentru muzica germană ceeace este Kant pentru filosofie.

Cineva a căutat să stabilească pentru muzică aceleaşi perioade, pe cari Auguste Comte le-a stabilit pentru evoluţia societăţii omeneşti: perioada teologică, metafizică şi positivă. Perioadei teologice corespunzând cântecele bisericeşti, pe jumătate cântate şi pe jumătate rostite; perioadei metafizice marii simfonişti Bach, Haydn, Mozart şi Beethowen. In cazul acesta Germania pare a fi pătrunsă încă tot de influenţa perioadei metafizice şi realismul pozitivist în muzică revine, ca şi în literatură, pentru prima oră Franţei. Iată o operă Mignon, plină de un realism descătuşat de înrâuririle legilor clasice (cari în Germania exercită până la sfârşitul secolului al XIX. o tutelă de fier), cât şi a influenţelor Reformei sau Renaşterei. Este un realism sănătos, natural, uneori frivol chiar: exemplu acel faimos *Entr'acte* dela începutul actului al II-lea. Acest Entr'acte, după umila noastră pricepere, este făcut anume să zugrăvească frivola înfăţişare a subretei de coloratură, uşoară, elegantă şi fără griji: a Filinei. Şi melodia revine sub formă de Leit-motiv, în cursul actului II. şi chiar în timpul dialogului.

— Acest Entr'acte — este expresia unui amor superficial, născut în zorii zilei, ca să dispară odată cu ultimele raze ale apusului; expresia unui amor de curtizană cu temperament de zburătoare.

Insă nici o emoţie şi nici un sentiment nu se poate reda mai bine în muzică, decât iubirea fierbinte, amorul profund, care naşte spontan în sufletul lui Mignon, pătrunde în adâncul inimei sale şi îi hotăreşte soarta. Spre deosebire de Tam-tamurile pe cari le cântă toţi îndrăgostiţii triburilor africane odată cu apusul soarelui, în muzica lui Thomas, amorul lui Mignon primeşte o diversitate amplă, o coloratură variată a unui dinamism pasional profund cu înţelesuri variate. Apare spre exemplu sub forma unui dor nostalgic (Connais-tu le pays?) acest dor transformat pe nesimţite într'un sentiment al infinitului (Légères hirondelles)... Este o formă crescândă a amorului care evoluiază sub masca altor sentimente şi primesc expresie sub forma altor

emoții. Toate aceste forme de desvoltare ale amorului au ceva liniștit în ele, o pasiune lipsită de erupții tumultoase a melodiilor, până la desnodământul final: pierderea completă în senzația patriarchală, (exprimată printr'o rugăciune clasică adresată Sf. Fecioare) a amorului.

I. Kennst du das Land, wo die Zitronen blüh'n, im dunklen Laub die Goldorangen Glüh'n, ein sanfter Wind vom blauen Himmel, weht, die Myrten still und hoch der Lorbeer steht? . . . . . .

Dahin, Dahin möcht'ich mit dir, o mein Geliebter zieh'n.

II. Kennst du das Haus, das Haus, auf Säulen ruht sein Dach, es glänzt der Saal, es schimmert das Gemach, und Marmorbilder stehn und sehn mich an: was hat man dir, du armes Kind, getan? . . . .

Dahin, Dahin möcht'ich mit dir, o mein Beschützer zieh'n.

I. Cunoști tu țara aceia, unde cresc portocalii? Țara, în care mereu e câmpia 'nflorită, pasărea mai vioaie, Zefirul mai lin? Unde albina din floare 'n floare zboară? Unde 'ntruna lucește soarele voios, unde-i tot primăvară și-un cer tot senin?

De ce nu pot să merg cu tine în țara — aceia, de care mi-e atâta dor! Acolo de m-ași întoarce, acoloaș vrea să mor.

II. Cunoști tu casa-aceia, ce se înalță pe deal. Și ca 'n povești cu statui mari de piatră, ce așteaptă să vin și noaptea a lor brațe 'ntind? Curtea unde jucam la umbra de mesteceni? Ș'acel loc străveziu, pe care trec mereu mii de bărci ușoare ca paserele 'n zbor? De ce nu pot să merg cu tine în țara aceia, de care mi-e-atâta dor? Acolo, acolo, de m-aș întoarce, acolo-aș vrea să mor.

După această plăcută destindere quasi-inconștientă a sentimentului de iubire la Mignon, urmează o liniște trecătoare ca zborul rândunelelor

(Acel duo celebru al rândunelelor „Légères hirondelles", cântat de Mignon și Lothario, cei doi pribegi).

Ușoare rândunele călătorind mereu
Vă duceți mai departe la Dumnezeu. Zburați!
La el Vă duceți și-i spuneți al nostru dor.
Harfa bătrână s'a trezit din somn și pare-a răspunde la-al [ei glas
O, da, ușoare rândunele, călătorind mereu
Vă duceți mai departe la Dumnezeu...

...ca după această liniște a sentimentului, Mignon să primească o nouă lovitură, amorul ei o ultimă încercare. Atunci binefăcătorul ei, Wilhelm, cântă aria minunată: *Adieu Mignon courage!*

I. Adio Mignon! Fii tare! Nu vreau să plângi Supărările repede uiți la asta vârstă. Domnul te va mângâia! Asupra ta voi veghia.

Nu vreau să plângi. De-ai putea regăsi și familia și patria de-ai putea să te întorci la căminul părintesc! Cu durere de tine mă despart. Mignon, de a ta soartă mă 'ngrijesc. Rămâi cu bine, fii tare, nu vreau să plângi!

II. Nu acuza al meu suflet de crudă nepăsare
Şi să nu crezi c'ascultă acum de-altă iubire! A! De te las copilo, speranţa îmi rămâne de a te revedea.
Rămâi cu bine, fii tare! Nu vreau să plângi!...

Deşi nu poate să ne dea direct expresia unui sentiment, melodiile de mai sus ne transmit totuşi printr'un suflu permanent, acelaş vag sentiment al amorului. Sunetele se pierd efemer ca mişcarea lejeră a aerului şi rămâne în noi emoţia transmisă direct la suflet (Vom Herzen, Zu Herzen) rezultatul acelui dinamism pasional, de care vorbeam mai sus. Acest dinamism, naşte din ritmul cuvintelor şi abia la simfonie, dacă senzaţia infinitului, a vagului sufletesc este mai mare. De aceea se spune că muzica fiecărui popor poartă pecetea limbei sale. De aceea, având în faţa mea trei texte ale operei Mignon (textul francez, german şi românesc) am putut să fac un studiu comparativ asupra legăturii între cuvinte şi melodie. Un exemplu mic — celelalte le voi debita cu altă ocazie — este acel cuvânt care începe aria „connais-tu le pays?“ Criticii germani şi-au exprimat nemulţumirea şi s'au scandalizat aproape, de traducerea lui „Kennst du das Land“ ...acel „*Kennst*“ unisilabic al lui Goethe în „*Connais*-tu“ bisilabic al lui Thomas. Deci în limba germană cântarea are să fie tradusă (textul francez fiind originalul) cu un *Ke-ennst* prelungit. Iată pentru ce criticii germani au strâmbat din nas şi iată cât de mare este importanţa cuvintelor şi a melodiei, cari trebue să se suprapună în cea mai perfectă armonie. Or, traducerea românească nici ea nu corespunde întocmai.

In ce priveşte execuţia, felicităm pe dl C. Pavel, de a fi reuşit să descopere în sfârşit un adevărat talent, în tenorul Spătaru (care a cântat în rolul lui Wilhelm Meister). Este singurul tenor, — cu modulaţii nesfârşite în voce, cu sonoritate şi dulceaţă nemeşteşugită şi cu o deosebită scară a efectelor de piano, pianissimo şi cu un tre molo crescând şi descrescând (cum nu se obişnueşte să auzim la nici unul din tenorii noştrii) — dela Grozăvescu încoace. Dl Soculschi a făcut progrese uimitoare ca voce şi şcoală, dar nu tot atât de *uimitoare* în ce priveşte pronunţarea.

— „Uşoare rândunele *călătorind* mereu...

Sau: — „La *Fărăonul* tu eşti o sclavă!“ (Aida).

Sunt efecte de *călăratură* cari sună urât. Doamna Silvia Tiron ingenioasă şi simpatică: este în o nouă creaţie a sa.

O singură nedumerire avem: rolul Dlui Mihăilescu—Brăila n'ar fi trebuit să-l umple un tenor (bariton) veritabil? Aceasta nu fiindcă nu ar fi fost la înălţime: Dsa a fost ca artist cel mai bun creator al rolului său, dar fiindcă Dsa, ca artist de dramă, produce efecte de natură a coborî nivelul operei la gradul de operetă.

Scrisori din Noua Zelandă

Auckland, Noemvrie 1929.

Amice,

Zile întregi trebue să călătorești în vagon, ca să poți vizita faimoasele orașe din Nordul Indiei. Dela Delhi (actuala capitală a Indiei și cea mai veche cetate a Marilor Mogoli) spre Nord, va trebui să te oprești la orașul *Agra,* reședința unuia dintre Mogoli, a lui *Schah-Djehan.* Sunt atâtea frumuseți acumulate în acest oraș, încât — paradoxal — numai grație unei imaginații bogate poți ști că nu trăești în imperiul basmelor din 1001 de nopți și poți să-ți păstrezi iluzia realității. Și nu prin proporțiile uriașe, de dimensiuni egiptene, excelează aceste monumente, ci prin armonia perfectă a lor. Moscheia — Perlă din Agra — Tadi-Mahal — fiindcă de ea vreau să-ți scriu — este un monument clădit în trei părți cu zid de marmoră albă și cu frontalul deschis. Cu săli de Divan pentru recepții și cu o sală de Divan pentru viața particulară a lui Schah-Djehan. Din această sala, natura poetică a Marelui Mogol a clădit în perspectivă etaje întregi de arcade, un mic lac cu apă verde deasupra căruia se întinde în culori aurii câmpia. E liniște în câmpii, e liniștită apa lacului și o și mai mare liniște în sufletul Marelui Domn.

S'a potolit durerea inimei sale și jalea din suflet s'a șters, pentru a da expresie calmă nețărmuritei sale iubiri. Acest domnitor — artist se căsători anume, doisprezece ani înainte de a se urca pe tron, cu frumoasa Ardjumand-Bann. Prințesa muri însă înainte de a gusta plăcerea de a fi împărăteasă Mongolilor. In cinstea dragostei sale, Marele Mogol, a ridicat acest monument, unul din cele mai artistice din câte există, unul din cele mai tăcute și unul din cele mai albe din câte se cunosc

Schah-Djehan era — după obiceiul Mogolilor — poligam. Insă nici una din femeile lui n'a fost iubită mai mult decât frumoasa Ardjumand Banu, și nici una pe pământul întreg n'a fost iubită și după moarte atâta, și n'ar fi putut dori un semn mai distins al iubirei. Am văzut monumentul în soare, tablou feeric în jocul luminilor de aur; am văzut monumentul în clar de lună: o muzică divină a izvorașului din grădina cu alee pavate în marmoră. Și o singură capelă în care doarme fericita Doamnă, luminată de o mare lampă de argint aruncând pe fața ei razele de aur ale iubirei eterne.

Ce este această pasiune împodobită în formele nesfârșite ale poeziei? Unde își are originea acest instinct deghizat și acoperit de veacuri în lumini ca pâlpâerile scanteietoare ale policandrelor?

Altădată, departe în adâncimi de codru, omul nu cunoștea legile simetriei; armonia liniilor, culorilor pentru dânsul nu era o cerință conștientă; inima lui nu era pregătită pentru admirație sau pentru orice alte grade ale subtilitații sentimentului iubirei.

Este ceva în această *facultate* nouă, numită de noi *iubire* sau *amor,* ceva artificial, ceva ce a adăugat societatea și a cultivat până la culmile sublimului, deasupra datelor naturii. Este ceva ce se adaugă în plus la iubirea *netă,* la instinctul originar, cantitativ necesar pentru perpetuarea speței. Ce este acest adaus romantic pe care societatea noastră îl cultivă cu cea mai mare grije, ca pe o moștenire scumpă, ca pe un tezaur ascuns?

Pentru a putea da un răspuns la întrebare, îmi vei permite, cred, să povestesc o întâmplare trăită de un mare îndrăgostit și de un mare înțelegător și scrutător de inimi: de *Stendhal.*

In minele de sare din Hallein, aproape de Salzburg minerii aruncă în adâncul minei o ramură pleșuvă de frunze. Sub influența izvoarelor minerale ce parcurg păturile salinei, în curs de câteva luni, ramura este

scoasă la lumină acoperită de mici cristale strălucitoare, într'un desen feeric de policandru. Infinit de mici cristale cu jocuri scânteietoare de lumini lucesc ca mici jucării ornamentale pe pomul de Crăciun.

...Intr'o excursie de turism[1]) făcută de Stendhal în aceste regiuni, un tânăr ofiţer german se îndrăgosti de prietena poetului nostru, de tovarăşa sa de turism. Cu ocazia aceasta a făcut Stendhal pentru prima oră teoria *cristalizaţiei* în amor, idee sugerată de ramura din minele de sare din Hallein (Le rameau de Salzbourg) — „Ce qui me frappait, c'etait la nuance de folie qui, sans cesse, augmentait dans les réflexions de l'officier; sans cesse il trouvait à cette femme des perfections plus invisibles à mes yeux". — „Madame, le jeune officier découvre en vous des qualités que nous, vos anciens amis, nous n'avous jamais vues". — El descoperea de ex. în *ochi* şi în trăsăturile corpului, expresia *bunătăţii*. Intr'adevăr — răspunde Ghitta (căci aşa se chiamă frumoasa italiancă, tovarăşa de turism a lui Stendhal) — în clipa în care începeţi să vă preocupaţi de o femeie, voi nu o mai vedeţi cum este în realitate, ci aşa cum aţi dori să fie. O acoperiţi de diamante strălucitoare, întocmai ca ramura scoasă din adâncimile minei, şi e acoperită de perfecţiuni scânteietoare, pe cari numai ochiul celui ce iubeşte, poate să le vadă". Această forţă creatoare a imaginaţiei nu există la sălbatic. Toată activitatea lui de apărare, alergare şi atac, îi răpeşte toate posibilităţile de desvoltare ale acestei facultăţi. Imaginaţia, care face atâtea ravagii între noi[1]), nu desenează nimic în inima celui sălbatic; toţi ascultă de şoaptele instinctelor naturii şi se dau mai mult cu plăcere decât cu pasiune; şi odată cu satisfacerea trebuinţei, dorinţa se stinge.

Tot astfel — deşi ne pare invers — în prima tinereţe, omul, lipsit de experienţa vieţii, iubeşte cu mai multă pasiune şi fără colaborarea imaginaţiei. Fenomenul cristalizaţiei, fiind o muncă de sublimare estetică a creerului, începe mai târziu. „In der Jugend ist die Liebe stürmischer, aber nicht so stark, so allmächtig wie später... Später, wo diese aufhört, wo das Blut langsamer in der Adern sinfert, wo der Leib nicht mehr verliebt ist, liebt die *Seele* ganz allein, die unsterbliche Seele,... und liebt nicht mehr so stürmlich, aber dauernder, noch abgrundtiefer, noch übermenschlicher" (H. Heine). Pe noi ne interesează să ştim, dacă această evoluţie, prin adausul imaginaţiei, sau ceeace în amor noi numim fenomenul *cristalizaţiei*, este într'adevăr un progres sau un impediment din p. de v. al speţei şi al societăţii umane?! Mulţi filosofi şi biologi au susţinut (Schopenhauer) că toată înfrumseţarea poetică a iubirei nu-i decât o stratagemă ingenioasă pusă la îndemâna scopurilor speţei. Iată pentruce toţi înţelepţii, deşi ignoră fenomenul cristalizaţiei, toţi Socraţii îşi au Xantippele lor mediocre, fragile, sensuale — iată de ce toate femeile (afară de câteva anormale, cari îşi refulează instinctele de dragul parvenirei) iubesc cu preferinţă vigoarea[1]) fizică. Aceasta fiind echivalentă cu sănătatea, corespunde întocmai interesolor speţei. Dar mulţi sociologi şi poeţi susţin la rândul lor, că iubirea, acest sentiment „divin" este singura facultate sufletească hărăzită omului — fie că o supra numim imaginaţie, sau cristalizaţie — care răscoleşte subconştientul făcător de minuni.

— „Amorul nu se 'nchină la legi aşa uşor: [1])
Amanţii tămâiază aceea ce ador;

[1]) A scris pagini minunate de călătorie: „Mémoires d'un touriste".

[2]) „De L'amour". Ed. completă: Paris — Calmau Lévy.

[1]) Z. Z. Rousseau: Discours sur l'inegalités humaines.

[1]) Autorul acestor *„scrisori"*, a făcut odată o anchetă adresată femeilor tinere: „Ce facultate doresc mai mult să aibă viitorii lor bărbaţi?" Majoritatea răspunsurilor a fost „vigoare".

[1]) Molière: Misantropul actul II. Scena V.

In patima lor oarbă nimic nu văd blamabil,
Şi în fiinţa scumpă orice le pare-amabil;
Defectele, la dânşii, trec drept perfecţiuni
Ce le-înflăcărează orice iluziuni.
O palidă, cu crinii de ei e comparată;
O neagră sperioasă, e bruna minunată;
O slabă ca scheletul, e trasă prin inel;
O grasă bucălată, e gingaş bobocel;
Murdara cea greţoasă, de ochi nesuferită;
Ei o numesc gentilă, frumseţă ne'ngrijită;
O 'naltă uriaşă, e zina din poveşti;
Pitica, coborîtă din regiuni cereşti;
Orgolioasa, poartă pe frunte-i o cunună;
Vicleana are spirit; neroada este bună;
Vorbăreaţa are talent de-a desfăta;
Cea mută, modestia voeşte-a-şi conserva...
— Şi astfel vezi c'amantul în veci nu mai găseşte
Defect nesuferibil în ceea ce iubeşte.

Va degenera această facultate poetizantă şi această cursă ingenioasă care a înflăcărat pe oameni dela începutul lumei şi i-a atras în vârtejul iubirei cu momeala dulce a zăhărelului? Dacă da, atunci toată spiritualitatea creatoare a omului va pieri? Şi cine ştie, poate tot sub forţa imperioasă şi magică a acestui sentiment, a zbughit sub craniu de peşte, amfibii, mamifer şi om, măreaţa alcătuire a creerului, care se forma neîncetat, mai mare, mai involt, mai architectural, ca o infloritură de coral, care spărgea oglinda de smarald, zbughind în toată măreţia la suprafaţa mărilor...

Şi dacă totuşi, mai târziu i se micşorează omului puterea cristalizaţiei, dacă cunoaşterea tot mai adâncă a realităţii va tăia aripile imaginaţiei, va putea să creieze mai departe visuri cu palate miraculoase, va putea elabora ipoteze absurde, şi va mai risca încercări periculoase? ...Sau va urma anchilozarea completă în neactivitate, în completă mulţumire de sine. Nu aceasta este cauza inerţiei de milenii a popoarelor asiatice? La ele nu există o sublimare estetică, ajutată de acest fenomen al cristalizaţiei, nici un sentiment al iubirei clădit pe forţa miraculoasă a imaginaţiei. De aci lipsa completă a individualizaţiei şi a oricărei emulări creatoare între indivizi. In Asia însurăţeii nu se cunosc decât în ziua nunţii. Se spune că ochiul ager al peţitorului sau al intermediatorului (care de obicei este unul din părinţi) este mai chemat să judece chiar din p. de v. al intereselor speţei, al sănătăţii generaţiilor viitoare, decât tânărul în înflăcărarea sa subiectivă de o clipă. Totuşi: singura privire a iubitului va putea hotărî, măcar printr'o aruncătură spontană de ochi (căci marile pasiuni se nasc spontan şi nu din povestea tergiversată a prieteniilor), în interiorul iubirei sale individuale şi chiar în interesul generaţiilor următoare. Aceasta numai iubirea individualistă a Europeanului o poate înţelege. Această iubire a individualizaţiei este poate în detrimentul rasei, însă în favoarea creaţiei individuale. Deşi unii filosofi¹) spun că a crede că copiii iubirei trebue să fie neapărat copii de valoare, e fals — totuşi înclinăm a crede că această aranjare minunată a moleculelor pielei, a întregei figuri, a nasului, a ochilor, irisului, a părului; această regularitate simetrică a liniilor corpului, a feţei, a frunţii, sprâncenelor, nasului, bărbiei... întreagă această armonie înclinăm a crede că dacă chiar nu e creaţia singură a iubirei, a fost promovată de ea. Dovada cea mai bună este urâţenia copiilor proveniţi din părinţi criminali: aceştia din urmă — e lucru cunoscut — nu pot concepe sentimentul iubirei. Şi dacă atâtea

¹) Keiserling: Reisetagebuch eines Philosophen.

femei urâte sunt mult mai virtuoase decât cele frumoase, nu sunt fiindcă într'adevăr sunt dotate dela natură cu ele ci din lipsă de frecvenţă a tentaţiilor. Armonia liniilor fizice lipsind, cu greu putem presupune la ele armonia facultăţilor sufleteşti. De atâtea ori ni s'a dat să întâlnim în viaţă femei urâte, haine la suflet şi rele la inimă. Şi dacă totuşi practică anumite virtuţi sau exercitează anumite arte (se ocupă cu artele, estetica, literatura etc) nu o face din o nestăvilită înclinare naturală, ci din un puternic îndemn de a simula virtuţi şi talente cari le lipsesc mai mult. La prima tentaţie o femeie urâtă cade. Şi dacă i se prezintă satan numai de două ori pe an, în ambele cazuri ea cade. Câtă vreme o femeie frumoasă este ispitită de o sută de ori pe zi şi cade o singură dată. Dacă căderile ei pe an sunt treisuteşasezeci şi cinci la număr, înseamnă oare că este mai puţin virtuoasă decât femeia urâtă, că proporţia căderilor şi deci a viciilor ei e mai mare?

O! n'insultez jamez une femme qui tombe, [1])

Mai curând mi se pare că trebuind să reziste zilnic la nouăzecişinouă de tentaţii, dispune de o rezistenţă neasemuit mai mare, de virtuţi neasemuit mai puternice şi de, ceeace eu numeam armonii, neasemuit mai multe. Iată ce trebue noi să păstrăm, să cultivăm şi să creştem, ca florile scumpe în seră, aceste armonii sufleteşti, născute, crescute şi cultivate şi ele de acea sublimare estetică a amorului cu eternul său auxiliar: poetizarea, imaginaţia sau cristalizarea, dacă vrei

Căci, oricât de imoral ţi s'ar părea, există în căderea unei femei urâte ceva din „artă cu tendinţă", ceva mai puţin „desinteresat" şi deci puţin *amor* în sine. Şi un lucru e sigur: nimic mare nu se va naşte vreo-dată, din altceva, decât impulsia liberă a spontaneităţii curatelor pasiuni.

Oscar.

P. S. După ce, în cadrul *problemei populaţiei,* cele câteva capitole despre *căsătorie* le-am încheiat cu această scrisoare despre *Sociologia amorului,* comunică-mi te rog despre ce vrei să-ţi scriu în viitor.

Oscar.

NOTE ŞI INFORMAŢIUNI

Cronica internă

CERCUL DE STUDII AL REVISTEI UTOPIA a luat fiinţă în şedinţa de constituire ţinută la 16 Noemvrie a. c. O scurtă expunere făcută de către membrii comitetului nostru de redacţie dnii Oscar Jianu şi I. Haşegan, motivează iniţiativa luată de elementele grupate în jurul revistei noastre, arătând necesitatea unui cerc, unde problemele zilei — îndeosebi acele cari converg spre studiul societăţii — să fie expuse, studiate şi discutate fără patimă, dând membrilor cercului posibilitatea unei cât mai utile colaborări şi a unei cât mai intense activităţi de ordin spiritual.

Acţiunea cercului nostru urmează a se desfăşura în cea mai deplină libertate de gândire, membrii lui nefiind ţinuţi a adopta o anumită ideologie şi nefiind constrânşi de statute, comitet sau regulamente cari să le stânjenească activitatea, evitându-se astfel desavantagiile ce prezintă uneori seminariile universitare sau societăţile studenţeşti.

Şedinţele cercului au început şi se ţin săptămânal, ele fiind conduse

---

[1]) V. Hugo: v. 14 din „Chants du crépuscule".

de unul din membrii cercului şi fiind împărţite în 2 părţi: o expunere a problemei în studiu şi discutarea ei amănunţită de către membrii.

Până acum s'au ţinut următoarele conferinţe:

Dl Oscar Jianu: „Despre democraţie".

„ Sever Stoica: „Idealism şi materialism istoric".

„ J. Jura: „Imperialismul economic american".

„ Sever Stoica: „Alba Iulia în lumina tratatului dela Trianon".

Un al doilea ciclu de conferinţe va începe după serbătorile Crăciunului, cuprinzând o serie de probleme dintre cele mai actuale şi mai interesante.

Redacţia revistei este fericită că poate anunţa acest început bun. Ea va ţine pe cititori în curent cu activitatea cercului de studii care de altfel va încerca la rândul său să editeze un buletin precum şi o bună parte din comunicări şi conferinţele ce s'au ţinut în cadrul lui.

Grupului select de elemente tinere cari au îmbrăţişat cu căldură ideia cercului de studii al revistei şi cari dau prin aceasta dovadă că apreciază alte valori şi că sunt dornice de altă afirmare şi alte preocupări decât acele ale unei mărunte procopseli politice, îi dorim tenacitate şi isbândă!

Red.

*

CONGRESUL STUDENŢESC care a avut loc în primele zile ale lunei Decemvrie la Craiova a adus din nou tineretul universitar în faţa problemelor mari ale ţării.

Cu firească îngrijorare s'a examinat acolo situaţia culturală şi economică a elementului românesc faţă de aceea a minoritarilor conlocuitori şi s'au preconizat atitudini şi măsuri pentru îndreptare.

Dacă n'ar fi să relevăm decât un singur deziderat al congresului dela Craiova, *acela al abţinerii pe viitor a tineretului universitar dela orice politică de partid,* din parte-ne o facem cu toată bucuria căci am demonstrat în repetate rânduri cât de primejdioasă poate fi împărţirea tineretului între diversele partide politice şi deci înmormântarea ultimei rezerve de entuziasm dezinteresat în mocirla patimelor politice.

Mai sunt aşa dar tineri cari nu sunt nici *„chemărişti"*, nici *„vestitori"* sau *„oţeliţi"* ci doar pur şi simplu tineri cu dragoste de ţară, dornici de muncă, entuziaşti şi dispreţuitori de uneltiri meschine şi vrajbă între fraţi. *Politicianismul* să ştie dar că nu-i sunt deschise toate uşile şi *că tineretul universitar îl respinge cu desgust şi categoric!...*

*

CONGRESUL CORPULUI DIDACTIC. Dascălii de toate gradele, cei mai năpăstuiţi dintre funcţionarii statului, dar cei mai de seamă şi mai credincioşi slujitori ai lui, au ridicat însfârşit glasul lor arătând guvernanţilor că nesocotinţa şi dispreţul cu care au fost trataţi ani în şir au trecut orice limită.

Ţara întreagă recunoaşte dreptatea cauzei lor, dar fireşte ei nereprezentând un aport electoral deosebit, vor continua să rămână o cantitate neglijabilă şi neglijată de către cei ce vor chivernisi treburile ţării, oricum se vor numi aceştia.

Nu se găsesc bani pentru umilii muncitori ce făuresc în tăcere armura sufletească a generaţiilor de mâine, dar se găsesc din belşug pentru cei ce lucrează la ruina şi coruperea celor de azi.

*

CREDITUL AGRICOL menit să scoată agricultura ţării din criza în care se sbate, este prilej de crâncen războiu între partidul dela guvern şi cel liberal.

Fără a nega necesitatea imperioasă a creditului agricol, partidul

liberal este împotriva participării și a capitalului strein la înfăptuirea lui. Este însă evident că înverșunarea cu care liberalii se împotrivesc proiectului guvernului nu e dictată exclusiv de un patriotism desinteresat și grijuliu ca averea națională să nu încapă pe mâini streine ci mai mult de pericolul care amenință privilegiile *„Creditului funciar rural“* o ganizație financiară de esență liberală.

Mai presus însă de interesele finanței liberale stă situația precară a agricultorilor. Rezultatele bune ale Reformei agrare nu vor putea fi salvate decât prin acordarea de credit ieftin și pe termen lung. Proprietatea rurală numai treptat, treptat se va putea degreva de datoriile și dobânzile cari o apasă și-i fac imposibilă ieșirea din impas și pornirea cu pași repezi spre raționalizare și industrializare.

Firește, dacă creditul necesar poate fi găsit în interiorul țării, este mai bine a realiza „Creditul agricol" fără ajutor strein. De unde însă credit ieftin când în interior dobânzile sunt mari, și care întreprindere financiară - fie ea chiar și liberală — își va pune capitalul la dispoziția micilor agricultori, cari nu dispun de utilaj modern și deci nu pot asigura nici rentabilitatea cerută de capital?

Va găsi guvernul modalitatea să înfăptuiască fără periclitarea intereselor naționale *„Creditul agricol“*, — salvând astfel agricultura țării dela pieire?... iată întrebarea.

*

LEGI FISCALE ȘI COMERCIALIZĂRI. Avalanșa de legi fiscale și comercializările întreprinse în stil mare, menite să asigure echilibrul bugetar și să prefacă în rentabile și cu beneficii însemnate întreprinderile până acum deficitare ale Statului, vor aduce guvernului și îndeosebi ministrului de finanțe atât de grăbit în legiferare, numeroase greutăți, proteste și critici îndreptățite.

Este desigur o intenție bună în comercializările proiectate. Cine nu recunoaște că multe întreprinderi ale statului prin o mai bună chivernisare ar putea nu secătui ele bugetul țării, ci să-l alimenteze cu o cotă parte din beneficiul pe care l-ar realiza.

Ca întotdeauna însă guvernele noastre iau măsurile cu întârziere și atunci — vorba românului — „sar dincolo de cal“, căci iată se anunță acum și **comercializarea Teatrului național și a Operei.** De ce oare nu și a bisericii și a școalelor? Bugetul ar fi doar și mai ușurat!...

Nu ne îndoim că organizat pe baze comerciale teatrul românesc va înceta a mai fi deficitar, dar cine nu bănuește sacrificiul cu care va trebui să plătim economia de câteva milioane realizată?...

Se va vorbi desigur de îngrădirile și de măsurile ce se vor lua pentru ca chiar comercializat Teatrul și Opera, să continue a îndeplini același rol — se accentuiază, îndeosebi în provinciile alipite — ca și până acum.

Dar ne putem noi încrede în eficacitatea acestor măsuri și vom avea noi siguranța că antreprenorii — viitorii fericiți antreprenori ai artei dramatice și ai muzicei în țara românească — nu vor căuta să atragă publicul prin flatarea slăbiciunilor lui, prin reprezentații și exhibiții de cabaret cari vor face să abunde numerarul la cassă?...

Sau gustul publicului nostru este atât de rafinat, încât nu mai are nevoe de educație artistică, putându-se călăuzi singur și indicând el directivele pe cari teatrul și opera trebue să le urmeze?...

Fără a fi șoviniști, credem că nu se poate încerca comercializarea teatrului și a operei decât în detrimentul culturei noastre naționale pe care socotim — în ignoranța noastră — că nu este încă timpul nici *s'o disprețuim* și nici s'o aruncăm ca pe o haină învechită.

Nu sumele cheltuite cu școala, biserica și teatrul dezechilibrează bugetul ci milioanele cari se duc pe gârlă fără vre-un folos pentru țară!...

Problema comercializării teatrelor necesită o cercetare ceva mai amănunțită decât aceea a chibritelor sau țigaretelor.